

Luidklokken van de Nieuwe Kerk in Delft

door Laura J. Meilink-Hoedemaker

Inhoud

Luidklokken van de Nieuwe Kerk in Delft.....	1
Het gebouw.....	2
De luidklokken vóór de stadsbrand van 1536	2
Redemptor I en II	2
Sint Nicolaas	3
Salvator.....	3
Regina.....	3
preekklokje	3
Sint Severus	3
Sint Jacob.....	3
Maria	3
Jesus	3
Na de brand van 1536	3
twee maal twee klokken	3
Ursula	4
Jesus	4
Maria	4
Martinus.....	4
Kleine klok	5
Amsterdamse klok.....	5
Anna	5
Fileppus	5
Na de Reformatie	5
Vrijheid - Libertas	5
Werkklok François Hemony	5
Verantwoording	6

Het gebouw

In 1383 begon men met de bouw van de Nieuwe Kerk, in 1396 met die van de toren. Na enkele onderbrekingen bereikte men in 1431 het niveau boven de galmgaten, maar in 1434 werd de bouw opnieuw stopgezet. In 1436 bouwde men een klokkenstoel.

In de periode 1441 tot 1447 zette men de bouw van de toren voort tot aan het gewelf van de lantaarn. In 1491 bracht men boven en onder de klokkenstoel planken aan met het doel het geluid van de luidklokken goed naar buiten te geleiden. In 1495 werd de bouw van de toren met het plaatsen van een kruis voltooid.

De grote stadsbrand van 1536 ontstond, naar men aanneemt, door blikseminslag in deze toren. Na enkele noodvoorzieningen aan de kerk herstelde men de toren. Reeds in 1537 was de spits vernieuwd. Deze spits werd in 1872 opnieuw door brand verwoest. toen werd de spits aangebracht die nu nog steeds de toren van de Nieuwe Kerk bekroont.

Nieuwe Kerk, 19e eeuw met oude spits

Nieuwe Kerk, 19e eeuw met nieuwe spits

De luidklokken vóór de stadsbrand van 1536

Redemptor I en II

In 1436 werd de eerste klok, Redemptor, gegoten, die al kort daarna scheurde. Pieter van Dormen uit Antwerpen vergoot haar in 1439. Redemptor II woog tussen de 7000 en 9000 lb. Redemptor barstte in 1484, toen zij door leerlingen van het smidsgilde op Sint Elooysdag, de dag van hun schutpatroon, te bruusk werd geluid. De klok verdween in 1485 als klokspijs in de smeltkroes.

Sint Nicolaas

Pieter van Dormen uit Antwerpen goot in 1436 de klok Sint Nicolaas, met een gewicht van 2600 lb.

Salvator

Pieter van Dormen goot in 1438 de klok Salvator van 7000 lb.

Regina

Pieter van Dormen 1443

preekklokje

Pieter van Dormen 1443

Sint Severus

Kleine luidklok van Pieter van Dormen, 1443

Sint Jacob

Kleine luidklok van Pieter van Dormen, 1443

Maria

Gobel Moer kreeg in 1485 opdracht Redemptor te vergieten. De nieuwe klok werd Maria genoemd. Zij woog 9000 lb, zwaarder dan was bedoeld. De klepel woog 177 lb.

Jesus

Bij het vergieten van Redemptor tot Maria hadden de kerkmeesters zoveel klokspijs verzameld, dat Gobel Moer de Jesus klok kon gieten, eveneens in 1485, die 11000 à 12000 lb woog. Nu moest wel de klokkenstoel van de Nieuwe Kerkstoren vergroot worden.

Na de brand van 1536

De toren van de Nieuwe Kerk herbergde in 1536 acht klokken, met een gezamenlijk gewicht van ongeveer 37500 lb. Deze klokken gingen alle acht verloren bij de stadsbrand van 1536. Na de brand zagen de kerkmeesters zich genoodzaakt op korte termijn het grote gelui te vervangen. De verloren gegane klokken werden als klokspijs ingezet, zowel voor klokken voor de Nieuwe Kerk als voor de Oude Kerk en het Stadhuis.

twee maal twee klokken

De kerkmeesters kochten twee klokken bij Joest Cetelaer in Mechelen, wegende 293 en 386 lb. Ook kochten ze twee klokken bij koperslager Claes Jansz, met een gewicht van 235 en 132 lb.

Ursula

Reeds in 1538 haalden de kerkmeesters de twee Kamper klokkengieters Geert van Wou en Jan ter Steghe naar Delft. Behalve het zevengelui voor de Oude Kerk goten zij in 1538 en 1539 in vier luidklokken voor de Nieuwe Kerk: Jesus, Maria, Ursula en Martinus. Voor deze vier grote klokken werd een nieuwe klokkenstoel gebouwd.

Van Wou en Ter Steghe goten op 5 september 1538 een klok, die Ursula werd genoemd en werd gewijd op 6 oktober daaraanvolgend. Het gewicht was 6263 lb.

Deze klok werd in 1565 vergoten door de klokkengieters Moer. Op 29 april van dat jaar traden de kerkmeesters in contact met deze Bossche klokkengieters. De nieuwe Ursula-klok zou ongeveer 7000 lb moeten wegen. Op 20 oktober goten Jan Moer en zijn zoon Cornelis de nieuwe Ursula. Haar gewicht was 6145 lb. Na wijding op 21 oktober werd ze ingehesen in de toren van de Nieuwe Kerk. Deze klok deed 200 jaar dienst. Ze barstte in 1765, waarop men er een stuk uithakte. Toen ze in 1808 werd verkocht bleek dat stuk er nog te zijn en 25 lb te wegen. De diameter werd toen vastgesteld op 5 voet en 4 3/8 duim [= 168,6 cm] en daaruit werd het gewicht geschat op 5600 lb.

Jesus

Geert van Wou en Jan ter Steghe goten op 10 december 1538 de klok Jesus, die op 29 december werd gewijd. Met een gewicht van 11047 lb was zij de grootste van het kwartet van dit klokkengietersduo. Deze klok was helaas al binnen een jaar gebarsten en werd in 1539 door Van Wou en Ter Steghe zelf vergoten. Het nieuwe exemplaar [Jesus II] woog 10477 lb. Ook deze klok was geen lang leven beschoren. Zij deed dienst tot 1548.

In de jaren 1548 tot 1550 goot Jan Moer uit Den Bosch de Jesusklok drie maal, de nummers III t/m V. Speciaal voor deze gietingen in 1548 was aan de Oostvest bij de Koepoort een giethuis gebouwd. De kerkmeesters betaalden voor dit terrein huur aan de verschillende eigenaren.

In juni 1548 begon men met het opzetten van de vorm. Op 26 augustus 1548 werd de Jesusklok uit de toren neergelaten, in stukken geslagen, gewogen in de stadswaag en naar het klokhuis gebracht, waar op 31 augustus de gieting plaats vond. Op 11 september werd de klok gewogen: het gewicht bedroeg 10665 lb. Het formaat van de klepel werd aangepast. Op 14 september 1548 werd de klok gewijd en op 16 september werd ze in de toren gehesen. Helaas moest de klok al binnen een jaar vergoten worden.

In juli 1549 trof men voorbereidingen tot het maken van een vorm voor een nieuwe Jesus klok, nr VI. Maar de gieting mislukte. Niettemin is deze 13573 lb wegende klok wel in de toren opgehesen. In juli 1550 kon opnieuw een gietvorm naar de oven gebracht worden, waarna op 31 juli 1550- de geslaagde gieting van Jesus VII plaats vond. Het gewicht bedroeg 12637 lb. De toonhoogte was g^o. Op Sint Laurensdag werd de klok gewijd en in november 1550 konden de kerkmeesters met Jan Moer afrekenen.

In 1555 onderging de klepel een reparatie bij Jan Moer in Den Bosch, maar al in 1560 kreeg de Jesusklok een nieuwe klepel. De klok is in 1808 verkocht. De diameter was toen bepaald op 6 voet en 10 duim [= 214,5 cm] waarbij het gewicht werd geschat op 9500 lb.

Maria

Geert van Wou en Jan ter Steghe goten op 1 mei 1539 de klok Maria met een gewicht van 8013 lb. De klepel van de oude klok Maria werd verlicht van 183 tot 154 lb. Deze klok werd al in 1548 als klokspijs gebruikt. Ze moet dus wel gebarsten zijn geweest.

Martinus

Geert van Wou en Jan ter Steghe goten op 18 mei 1539 de klok Martinus, met een gewicht van 4911 lb. Het lot van Martinus is niet bekend.

Kleine klok

Na de problemen met het kwartet hierboven kochten de kerkmeesters in 1540 opnieuw een klokje bij Claes Jansz. Details zijn niet bekend, evenmin als de lotgevallen van deze klok.

Amsterdamse klok

Op 21 februari 1544 kochten de kerkmeesters in Amsterdam een klok van 1564 lb. De klokkengieter Jan Moer uit 's-Hertogenbosch leverde hiervoor de 48 lb wegende lagers. Over deze klok zijn geen nadere gegevens bekend. Ook haar lot blijft duister.

Anna

In 1554 kochten de kerkmeesters in Antwerpen het klokje Anna, dat een plaats kreeg boven het koor van de Nieuwe Kerk, waar het waarschijnlijk als preekklok dienstdeed. In 1558 kreeg dit klokje een nieuw luidwiel. Daarna stopt de geschiedschrijving van deze klok.

Fileppus

Op 10 februari 1572 werd een klokje met de naam Fileppus gewijd. Mogelijk was Hendrick van Trier, de gieter van de Bourdon van de Oude Kerk, die toentertijd in Delft een werkplaats had, de gieter. De lotgevallen van Fileppus zijn niet bekend.

Na de Reformatie

Na de Reformatie in 1572 nam het kerkelijk gebruik van de luidklokken af en kwamen nieuwe klokken ten laste van de burgemeesters. Ze kregen ook niet meer de namen van heiligen. Een andere nieuwigheid was, dat de klokken niet meer op het terrein van de opdrachtgever, maar in het atelier van de klokkengieter werden gegoten. Het transport geschiedde per schip. Delft had in dit opzicht de primeur voor de Nederlanden.

Vrijheid - Libertas

Jan Burgerhuys goot in 1607 in zijn werkplaats in Middelburg de klok Vrijheid in opdracht van de Delftse burgemeesters. Deze klok werd in 1943 op last van de bezetters gevorderd en naar Leerdam gebracht, maar kwam na de oorlog terug. Bij het terugplaatsen in 1945 viel zij uit de takels en barstte. In 1955, ter gelegenheid van de herdenking van tien jaar bevrijding, goot Eijsbouts een kopie van de Vrijheid.

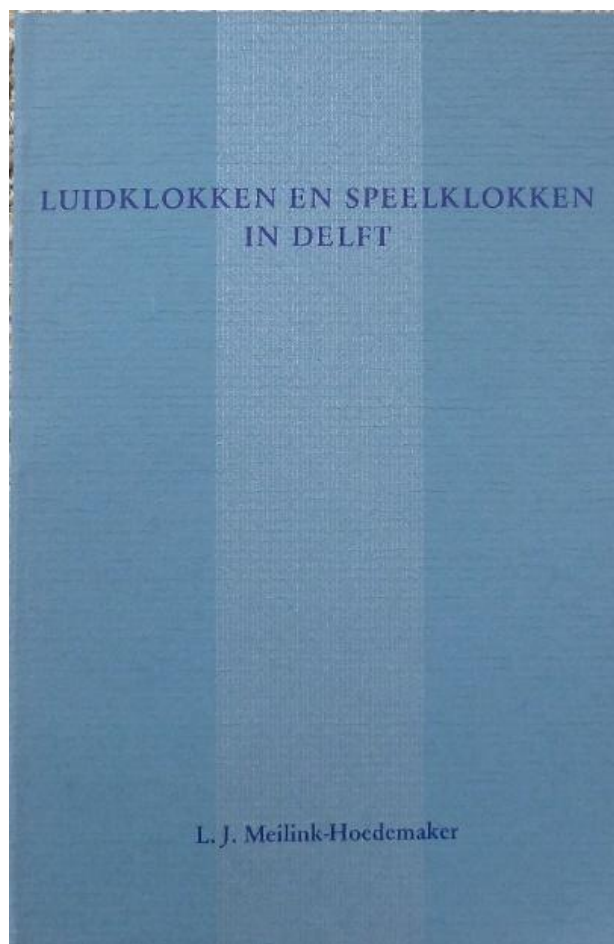
Werkklok François Hemony

De werkklok

François Hemony goot in opdracht van de Burgemeesters in 1662 in zijn werkplaats in Amsterdam de werkklok met een gewicht van 1204 lb. Hij klonk een octaaf hoger dan de grootste luidklok in de Nieuwe Kerkstoren. In een geleidebrief van 25 april 1662 gaf Hemony adviezen over het gewicht van de klepel. Die van de oude werkklok werd verlengd en verzwaaard. Jan van Call, die toentertijd werkte aan het uurwerk en klokkenspel in de Nieuwe Kerkstoren, installeerde deze klok met een nieuw luidwiel in een nieuwe klokkenstoel. In de Tweede Wereldoorlog werd de werkklok op transport gezet naar Leerdam, maar zij kwam na de oorlog terug.

Verantwoording

Deze webpagina is gebaseerd op hoofdstuk 2 uit mijn proefschrift "Luidklokken en speelklokken in Delft", dat in 1985 verscheen, en waarin de verwijzingen naar bronnen te vinden zijn.

Dit proefschrift is nog antiquarisch beschikbaar en kost dan 10 euro, exclusief porto.
Bel mij: 010 4181197 en we spreken iets af.